

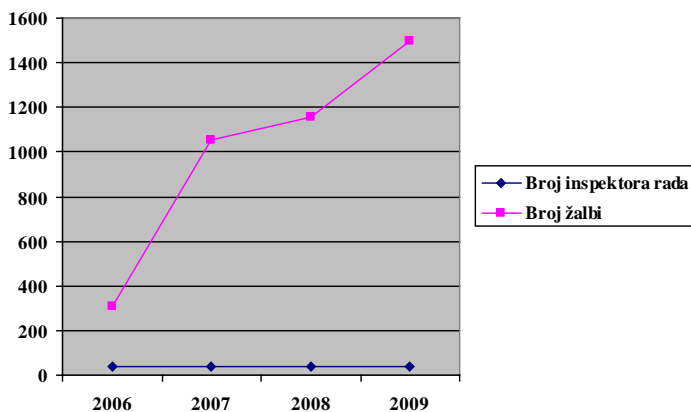

Bolja zaštita prava radnika ili još više štrajkova?¹

Andeala Lalović

Izveštaji domaćih i međunarodnih institucija i organizacija navode kako su **kršenja prava radnika** česta pojava u Bosni i Hercegovini. Iako nacionalno zakonodavstvo u BiH reguliše prava radnika i uspostavlja institucionalne mehanizme za zaštitu istih, kao što su inspekcije rada, još uvijek postoji veliki jaz između zakona i njegove praktične primjene. **Primjena „blagih“ mjera** (poput prevencije, informisanja i socijalnog dijaloga), koje zemlje Evropske unije uglavnom upotrebljavaju, u Bosni i Hercegovini još uvijek predstavlja samo **pustu želju**. Kako bi se postigla bolja zaštita i ostvarenje osnovnih prava radnika u BiH, inspekcije rada moraju provoditi **restriktivnije mjere** koje bi osigurale da poslodavci ne krše osnovna prava radnika. **Preduslov** koji inspekcije rada trebaju ispuniti kako bi proširili svoj fokus i na zaštitu radnika u kontekstu profesionalnog zdravlja i sigurnosti na radu jeste da se najprije **osigura osnovno**, tj. poštivanje osnovnih prava radnika. Međutim, inspekcije rada, koje trebaju štiti i promovisati prava radnika, te nadzirati primjenu relevantnih zakona, suočavaju se sa nedostatkom kapaciteta. **U Republici Srpskoj, 36 inspektora rada** je zaduženo za nadzor poštivanja prava radnika u **više od 60.000 preduzeća**, a u **Federaciji Bosne i Hercegovine, 51 inspektor rada** zadužen je za **više od 100.000 preduzeća**.

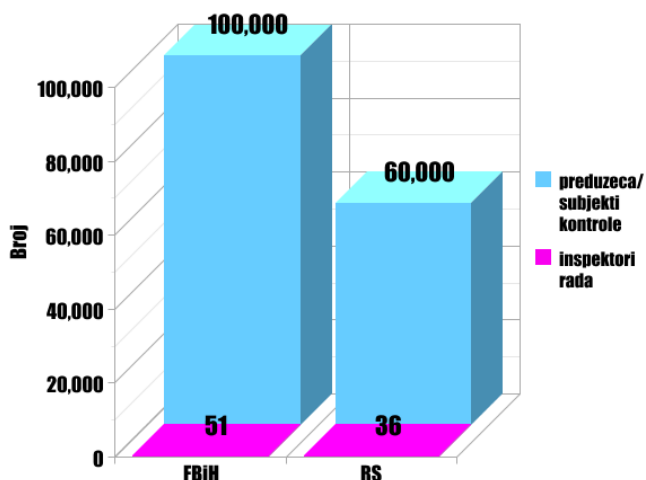
Od 2006. do 2009. godine došlo je do drastičnog **povećanja broja žalbi** primljenih putem Centra za žalbe u Inspektoratu rada Republike Srpske, dok je **broj inspektora rada ostao isti**.

Grafikon 2 - Broj inspektora rada u Inspekciji rada RS u odnosu na broj primljenih žalbi²

Izvor: Kalkulacija autorice na osnovu podataka iz izvještaja Republičke uprave za inspeksijske poslove.

Navedeni podaci predstavljaju samo dio priče o nedostatku kapaciteta inspekcija rada da ispune svoje obaveze kao zaštitnici i promotori prava radnika u Bosni i Hercegovini. Bez efikasnih inspekcija rada prava radnika u BiH su nezaštićena i u opasnosti da budu u potpunosti marginalizovana.

Grafikon 1 - Broj inspektora rada u odnosu na broj subjekata kontrole

Izvor: Kalkulacija autorice na osnovu izvještaja inspektorata rada u Federaciji BiH i Republici Srpskoj

¹ Ovaj rezime javne politike se zasniva na studiji javne politike „Bosna i Hercegovina – „Radnilend“: Procjena kapaciteta inspekcija rada unutar zaštite prava radnika“ Anđele Lalović, koja je urađena u okviru Policy Development Fellowship Programme (Programma društva za razvoj javnih politika) Fonda otvoreno društvo Bosna i Hercegovina.

² Kalkulacija za 2009. godinu jeste pretpostavka ukupnog broja žalbi izrađena na osnovu broja žalbi za prvu polovinu 2009. godine (u tom periodu primljeno je 1016 žalbi) i na osnovu trenda prethodnih godina.

Zašto je to bitno?

Ekonomska kriza je u Bosni i Hercegovini naišla na plodno tlo, omogućavajući **poslodavcima** da je koriste kao opravdanje za **kršenja prava svojih zaposlenih**. Sve više se radnici žale na **neplaćeni rad, nepoštivanje njihovih osnovnih ljudskih prava, neisplaćivanje beneficija od strane poslodavaca, radne sate, loše uslove rada** itd. Ukoliko se nastave, **štrajkovi** mogu **dovesti** do stanja **građanske neposlušnosti i socijalnih nemira**, rezultirajući povećanom nesigurnošću i nezadovoljstvom građana sa vlastima u zemlji.

“U ovom trenutku, u RS štrajkuju radnici 25 proizvodnih preduzeća, jer nisu dobili plate. Ne jednu ili dvije, nego četiri, pet, pa čak i više.” (Mišić R., predsjednica Saveza sindikata Republike Srpske, 2009.)
„Doprinosi za penziona i zdravstveno osiguranje ne uplaćuju nam se od kraja 2001. godine, a preduzeće nam duguje još tri plate iz prošle i evo već tri iz ove godine. Nemamo mogućnost da se liječimo jer su nam zdravstvene knjižice neovjerene. Plašimo se budućnosti jer ne vidimo izlaz iz ove situacije i sve nam se čini da ćemo posegnuti za radikalnim mjerama...” (Maglov M., predsjednik Štrajkačkog odbora preduzeća Mermer iz Čelinca, 2010.)
„Radnici preduzeća “Oslobođenje” stupili su danas u jednočasovni štrajk upozorenja zbog neispunjenih obećanja nakon generalnog dvomjesečnog štrajka u julu i avgustu i sedam neisplaćenih plata, odnosno dugovanja prema radnicima u iznosu od 1,2 miliona KM.” („Štrajk upozorenja”, 2010.)

Status quo?

Iako zakoni u oba entiteta u Bosni i Hercegovini, koji se odnose na prava radnika, obezbjeđuju mehanizme za promociju i zaštitu prava radnika u obliku inspekcija rada, **relevantna**

vladina tijela u entitetima nisu uradila mnogo kako bi ojačali kapacitete inspekcija rada da djeluju kao provodioci i supervizori postojećih prava radnika. Zadržavanje **postojećeg stanja** može **dovesti** do kontinuiranog **nepoštivanja prava radnika** od strane poslodavaca i **povećanja broja štrajkova radnika**. Čak i sada postoje najave generalnih štrajkova radnika u Republici Srpskoj: „Štrajk upozorenja biće održan zbog, kako navode iz sindikata, teškog materijalno-socijalnog položaja radnika u RS koje je uzrokovao veliki broj poslodavaca kršeći osnovna radnička i sindikalna prava.” („Jednočasovni štrajk upozorenja 12. maja”, 2010.) Povećanje broja štrajkova radnika i nepostojanje bilo kakve reakcije relevantnih vladinih tijela kojom bi spriječili uzroke štrajkova, kod radnika će rezultirati **očajanjem** i osjećajem **nezaštićenosti** od strane vlasti. To može dovesti do **radikalnih poteza** radnika (poput štrajkova glađu i sličnih mjera) što na koncu može ugroziti osjećaj **sigurnosti u zajednici**.

Kakve mogućnosti postoje?

Restruktuiranje inspekcija rada, kako bi se postigla bolja organizacijska struktura u okviru inspekcija u oba entiteta, **zahtijevala bi jaku političku volju** za uvođenje ovih promjena po ko zna koji put. Uvođenje odjela inspekcija rada na lokalnom nivou, također, bi **zahtijevalo finansijska sredstva** za upošljavanje dodatnog broja inspektora na lokalnom nivou. Tu se, opet, javlja i pitanje kome bi ti inspektori odgovarali za svoj rad: lokalnoj zajednici/opštini ili inspektoratu rada na nivou entiteta.

Imajući u vidu postojeću ekonomsku krizu i potrebu za **pametnim korištenjem finansijskih sredstava** od strane vlasti, te povećanu štednju, odnosno smanjenje troškova, trenutno preferirana **opcija javne politike** jeste da se **pojačaju kapaciteti inspekcija rada i u finansijskom, i smislu ljudskih resursa** čime bi se inspekcijama dala moć i potrebni resursi kako bi mogle obavljati svoj posao na zadovoljavajući način.

Kako ojačati kapacitete inspekcija rada?

Jačanje kapaciteta inspekcija rada se može ostvariti putem slijedećeg:

1. Realokacije budžetskih linija (u okviru postojećih budžeta) i obezbjeđenja neophodnih sredstava za povećanje broja inspektora.

Kako?

- Realokacija budžetskih linija u okviru postojećeg budžeta planiranog od strane nadležne(ih) vlade(a).
- Određeni procenat novca od novčanih kazni predstavlja prihod u budžetu inspekcije rada³.

³ Na primjer, u 2008. godini, Inspekcija rada Republike Srpske prikupila je 1.208.715 KM putem novčanih kazni. Da je 20% od ovog iznosa realocirano Inspekciji rada za njen budžet, mogli su zaposliti 10 osoba u 2009. godini (ukoliko računamo da je bruto plata po osobi 2.000 KM ili 1.200 KM neto).

2. Povećanja broja inspektora: (a) zapošljavanje novih inspektora i (b) uspostavljanje programa za pripravnike - studente završne godine pravnog fakulteta.

Kako?

- Putem konkursa ili kroz unapređenje pripravnika.
- Uspostavljanje programa za pripravnike za zainteresovane studente završnih godina pravnog fakulteta.

3. Obuke za pripravnike.

Kako?

- Moduli obuke se osmišljavaju u skladu sa zahtjevima inspekcije rada.

4. Izmjena u proceduri - kako bi se smanjila mogućnost pojave korupcije.

Kako?

- Inspektori rada vrše inspeksijsku kontrolu bez najave („efekat iznenađenja“).
- Slanje inspektora iz jednog dijela entiteta/kantona u drugi dio gdje nisu poznati (na primjer iz Bijeljine u Prijedor).

5. Obezbjeđivanja većih ovlaštenja inspektora - donošenje restriktivnijih zakonskih odredbi.

Kako?

- Ministarstvo rada Republike Srpske, zajedno sa Inspektoratom Republike Srpske, trebalo bi razviti nacrt zakona o inspekciji, ili amandmane na postojeće zakone, kojim bi se osigurala veća ovlaštenja inspektora kod provođenja zakona.
- Veća ovlaštenja: inspektor rada može da zahtijeva plaćanje novčane kazne „na licu mjesta“, odnosno na mjestu kontrole, u roku od 24 sata.
- Inspektori rada imaju veća ovlaštenja koja mogu izvršiti „na licu mjesta“, odnosno na mjestu kontrole.

Samo jake i efikasne inspekcije rada mogu imati uticaja na bolju zaštitu prava radnika kao jednog od osnovnih elemenata za postizanje ekonomskog i socijalnog razvoja (naročito u slučaju poboljšanja uslova na tržištu rada).

Anđela Lalović je zaposlena u Centru za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu gdje radi kao koordinatorica za BiH pri Regionalnom programu podrške društvenim istraživanjima (RRPP). Diplomirala je ekonomiju na Univerzitetu u Istočnom Sarajevu i trenutno završava magistarske studije u oblasti marketinga na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Oblasti interesovanja su joj ljudska prava u Bosni i Hercegovini, prava osoba sa invaliditetom, radna prava i društveno odgovorno poslovanje, te uticaj marketinga na društvene tokove.

Povezani izvori

Lalović A. (2010). *Bosna i Hercegovina – „Radnilend“: Procjena kapaciteta inspekcija rada unutar zaštite prava radnika*. Sarajevo: Fond otvoreno društvo Bosna i Hercegovina

Agency for Local Development Initiatives. (2008). *Progress report for Bosnia and Herzegovina on respect and development of economic and social rights in 2007 within the process of European integrations with recommendations*. Agency for Local Development Initiatives

International Labour Organisation. (2009). *Decent Work Country Programme: Bosnia and Herzegovina 2008-2010*. Budapest: International Labour Organisation.

Richthofen von W. (2002). *Labour Inspection: A Guide to Profession*. Geneva: International Labour Office.

ICVA. (2009). *Primjena Evropske socijalne povelje kroz zakone i praksu u BiH*. ICVA.

Republička uprava za inspeksijske poslove RS. (2008). *Izveštaj o radu i efektima rada Republičke uprave za inspeksijske poslove za 2008. godinu*. Banja Luka: Republička uprava za inspeksijske poslove RS

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

Fond otvoreno društvo BiH pokrenuo je Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika početkom 2004. godine. Osnovni cilj programa je unaprijeđenje istraživanja i analize javnih politika kako bi se potaknuo argumentovani dijalog i razvio takav način donošenja odluka u oblasti javnih politika koji će počivati na relevantnim informacijama i realnim opcijama.

Program obuhvata edukaciju iz oblasti istraživanja javnih politika, stipendije za istraživače i mentorstvo u toku istraživanja. Do sada je, u okviru ovog programa, stipendirano 63 istraživača.

Sva istraživanja su dostupna na www.soros.org.ba.